

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ГУЛА ЛЕСЯ ІГОРІВНА

УДК 811.161.2 «13/17»

**ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ЛЕКСИКА
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ XIV – XVIII СТ.**

Спеціальність 10.02.01 – українська мова

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Вінниця – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі української філології Хмельницького національного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, доцент
Царалунга Інна Богданівна,
Хмельницький національний університет,
професор кафедри української філології

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Скаб Марія Василівна,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, професор кафедри
історії та культури української мови

кандидат філологічних наук
Пуряєва Наталія Володимирівна,
Інститут української мови НАН України,
старший науковий співробітник відділу історії
української мови та ономастики

Захист відбудеться **«19» грудня 2019 року** об 11⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради К 11.051.14 у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса за адресою: 21001, м. Вінниця, вул. Академіка Янгеля, 4, ауд. 238.

Із дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Донецького національного університету імені Василя Стуса за адресою: 21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.

Автореферат розісланий **«19» листопада 2019 р.**

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. О. Залужна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

На сьогодні аналіз окремих мікро- та макросистем лексики є актуальним для вітчизняного мовознавства. Складні процеси формування семантичних груп висвітлені ще далеко не повно, а деякі фрагменти лексикону залишаються недостатньо опрацьованими.

В українському мовознавстві досліджено різні види лексики на певних хронологічних зрізах: релігійну (Н. В. Піддубна, Н. В. Пуряєва, М. В. Скаб та ін.), медичну (Г. М. Дидик-Меуш, Т. В. Олещук), друкарську (Е. І. Огар), назви понять часу (М. П. Кочерган), наукову лексику у творах Г. С. Сковороди (Л. П. Гнатюк), назви осіб (О. В. Кровицька), педагогічну лексику (О. Ю. Зелінська), назви понять, пов'язаних із музичним мистецтвом, (С. З. Булик-Верхола) та ін. Динаміку лексичних норм української літературної мови ХХ століття описала Л. В. Струганець. Зміни в лексичному складі сучасної української мови на матеріалі ЗМІ стали об'єктом лінгвістичних студій О. А. Стишова.

Створено наукові розвідки, у яких досліджено окремі аспекти функціонування сучасної економічної лексики (Т. М. Дячук, І. Л. Покровська, О. В. Чуєшкова, О. Г. Чумак), торговельної лексики козацького вжитку (Л. П. Бойко), назв податків та повинностей (Т. І. Крехно) та назв грошей і грошових одиниць (О. Д. Огуй, Є. І. Чернов). У ряді праць з історичної лексикології української мови, а також у студіях, присвячених вивченню певних мовних явищ чи аналізу мови пам'яток, різноаспектно розглянуто деякі слова з торгово-фінансової сфери лексики (Л. М. Полюга, В. М. Русанівський, М. Л. Худаш).

Однак залучені лінгвістами до аналізу мовні одиниці не репрезентують усього лексичного багатства торговельно-економічної тематичної групи. Широкий спектр найменувань торговельно-економічної лексики XIV – XVIII ст. залишається не вивченим.

Актуальність дослідження полягає в потребі комплексного аналізу торговельно-економічної лексики XIV – XVIII ст. Торговельно-економічна лексика, основу якої сформували назви, що входять до словникового ядра української мови, постійно поповнюється внаслідок активних номінаційних процесів, пов'язаних із розвитком товарно-грошових відносин, упорядкуванням митно-податкової сфери, становленням міжнародних торговельно-економічних контактів. З'ясування загальних і специфічних закономірностей організації галузевої системи торговельно-економічної лексики на різних етапах становлення, аналіз процесів творення спеціальних найменувань, дослідження їхнього складу з погляду походження сприятиме впорядкуванню цієї лексичної системи, її стандартизації, досягненню належного рівня мовного забезпечення зазначеної сфери, окреслить зв'язки з іншими галузевими системами, дозволить простежити історію формування торговельно-економічного лексикону та прогнозувати тенденції його подальшого розвитку.

Зв'язок роботи з науковими темами. Тема дисертації узгоджена з планом науково-дослідної роботи кафедри української філології Хмельницького національного університету і виконана відповідно до наукової теми «Проблеми

філології: історія і сучасність». Тема праці затверджена Вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 8 від 26.02.2015 р.).

Мета дослідження – здійснити лексико-семантичний та структурно-граматичний аналіз торговельно-економічної лексики в українських писемних пам'ятках XIV – XVIII ст., простежити словотворчі процеси і тенденції розвитку та функціонування цієї групи галузевої системи.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

1) з'ясувати зміст поняття «торговельно-економічна лексика», схарактеризувати екстралінгвальні та інтралінгвальні чинники розвитку української торговельно-економічної лексики;

2) укласти картотеку торговельно-економічної лексики, зафіксованої в українських пам'ятках писемності XIV – XVIII ст.;

3) проаналізувати лексико-семантичні особливості українських торговельно-економічних найменувань;

4) дослідити іншомовні й діалектні впливи на формування торговельно-економічної лексики;

5) визначити засоби та способи творення одиниць української торговельно-економічної лексики зазначеного періоду;

6) встановити основні словотвірні моделі та продуктивність структурних типів торговельно-економічних номенів, зафіксованих у пам'ятках XIV – XVIII ст..

Об'єктом дослідження є українська торговельно-економічна лексика, зафіксована в українських писемних пам'ятках XIV – XVIII ст.

Предмет аналізу – лексико-семантичні особливості, словотвірна структура української торговельно-економічної лексики XIV – XVIII ст., джерела формування та відображення її в сучасній українській мові.

Матеріал дослідження становлять торговельно-економічні назви, зафіксовані у писемних пам'ятках XIV – XVIII ст., вилучені методом суцільної вибірки. Загальний обсяг зібраних лексем складають 816 торговельно-економічних номенів.

Джерельною базою дослідження стали українські пам'ятки писемності XIV – XVIII ст.; «Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.» Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (м. Львів); «Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV – XVIII ст. Є. Тимченка»; «Словник староукраїнської мови XIV – XV ст.» за ред. Л. Л. Гумецької та інші українські діалектологічні, термінологічні, етимологічні, тлумачні словники.

Методи дослідження. Для всебічного вивчення торговельно-економічної лексики XIV – XVIII ст. використано різні методи, зокрема, *методом суцільної вибірки* здійснено інвентаризацію мовних одиниць, застосовано *описовий метод* дослідження, що охоплює лінгвістичні спостереження, порівняння, узагальнення та класифікації. Дослідження плану змісту спеціальних найменувань, уточнення семантичної структури одиниць здійснювалося шляхом використання *дефінітивного, етимологічного й елементів дистрибутивного аналізу*.

Наукова новизна роботи визначається тим, що це цілісне діахронічне дослідження системи назв зі сфери економіки й торгівлі, здійснене на основі фактичного матеріалу, засвідченого в писемних пам'ятках XIV – XVIII ст.,

лексикографічних працях та спеціальних наукових студіях, що дало змогу укласти картотеку номенів, сформувати індекс торговельно-економічних лексем, детально дослідити періоди становлення і розвитку торговельно-економічної лексики української мови, здійснити її системний опис щодо лексико-семантичних, структурно-словотвірних та структурно-граматичних, кількісних особливостей найменувань.

Наукову новизну одержаних результатів узагальнюють **положення, що виносяться на захист:**

1. Торговельно-економічна лексика – це сукупність моно- та полігалузевих спеціальних найменувань, що співвідносяться з конкретними поняттями та реаліями торговельно-економічної сфери й утворюють відповідну галузеву систему.

2. Торговельно-економічна лексика XIV – XVIII ст., представлена такими групами: назви грошових одиниць; лексеми на позначення метрологічних одиниць, пов'язаних з економікою та торгівлею; найменування податків та митних зборів; назви учасників торговельно-економічних відносин; найменування торговельно-економічних установ та закладів; номени на позначення торговельно-економічних операцій та дій.

3. Більшу частину назв грошових одиниць та метрологічних найменувань торговельно-економічної лексики XIV – XVIII ст. становлять запозичення.

4. За генетичним складом лексеми на позначення учасників торговельно-економічних відносин та митних зборів і податків – це номени автохтонного походження.

5. Торговельно-економічній лексиці XIV – XVIII ст. притаманні такі способи словотвору: морфологічний, морфолого-синтаксичний, лексико-семантичний та лексико-синтаксичний.

6. Досліджувана галузева система є відкритою, вона постійно розвивається і розширює свій функціональний статус. Характер змін у ній має прогресивну спрямованість.

Особистий внесок здобувача. Всі результати дослідження особливостей творення, розвитку та функціонування торговельно-економічної лексики української мови XIV – XVIII ст. отримано особисто здобувачем. Усі статті написано одноосібно.

Теоретичне значення роботи вмотивоване тим, що отримані результати поглиблюють знання про закономірності усталення галузевої лексики в українському мовному просторі, про значення екстралінгвальних та інтралінгвальних чинників у її розбудові. Проведений аналіз фактичного матеріалу розширює уявлення щодо специфіки формування і функціонування української торговельно-економічної лексики, удосконалює підходи до лексико-семантичної та структурно-дериваційної класифікації назв зі сфери економіки й торгівлі, дозволяє з'ясувати особливості системних зв'язків галузевих номенів досліджуваного періоду, що розкриває перспективи для подальшої кодифікації торговельно-економічних одиниць.

Практична цінність полягає в тому, що викладені в дослідженні положення, спостереження і висновки сприятимуть подальшому впорядкуванню й

унормуванню торговельно-економічної лексики в українській мові. Отримані результати можуть бути використані при укладанні словників української наукової термінології, для розроблення навчальних курсів: «Історична граматики української мови», «Історія української літературної мови», «Сучасна українська мова. Лексикологія», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», спецкурсів з історико-лінгвістичних дисциплін.

Апробація результатів роботи. Основні теоретичні положення дисертаційної роботи обговорено на міжкафедральному семінарі Хмельницького національного університету (протокол № 2 від 25 червня 2019 р.). Результати дисертаційної праці були оприлюднені на 13 наукових конференціях: Міжнародній науковій конференції «Тимченківські читання. Пам'ятки української мови: стилі та жанри» (Львів, 2015); Міжнародній науковій конференції «Походження й розвиток української мови та її говорів» (Житомир, 2015); Міжнародній науково-практичній конференції «Мовна компетенція як основа для професійного та соціального успіху в Європі» (Хмельницький, 2015); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Лінгвістичне портретування сучасного соціуму» (Вінниця, 2015), Всеукраїнській інтернет-конференції «Проблеми лінгвістики й методики викладання мов у контексті входження України в Європейський простір» (Умань, 2016); Міжнародній науковій конференції «Наукова термінологія на початку нового століття: теоретичні і прикладні виміри» (Рівне, 2016); Міжнародній науковій конференції «Лінгвалізація світу» (Черкаси, 2016); VIII Оломоуцькому симпозиумі українців Середньої і Східної Європи «Сучасна україністика: проблеми мови, літератури і культури» (Оломоуць, 2016); III Міжнародній науково-практичній конференції «Етнос, мова та культура: минуле, сьогодення, майбутнє» (Львів, Люблін, 2016); VII Всеукраїнській науковій конференції «Сучасні орієнтири філологічної науки» (Херсон, 2016); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Лінгвостилістика ХХІ ст.: стан та перспективи розвитку» (Луцьк, 2017); XII Міжнародній науково-практичній конференції «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кропивницький, 2018); III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Слов'янська філологія: історія, сьогодення, перспективи» (Умань, 2018).

Публікації. Основні положення досліджуваної проблематики висвітлено у 10 публікаціях, із них 5 – у наукових фахових виданнях України, 2 – у наукових періодичних виданнях інших держав, 3 – в інших виданнях. Усі публікації одноосібні.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, висновків, списку використаної літератури (202 позиції) і двох додатків. Загальний обсяг дисертації викладено на 196 сторінках, із них основного тексту – 161 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність, сформульовано мету й завдання роботи, визначено його об'єкт, предмет і джерельну базу, висвітлено наукову новизну, теоретичне і практичне значення

отриманих результатів, подано відомості про апробацію та кількість публікацій, схарактеризовано структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі **«Торговельно-економічна лексика як об'єкт лінгвістичних досліджень»** здійснено огляд праць вітчизняних і зарубіжних мовознавців, пов'язаних із темою дослідження, з'ясовано зміст поняття «торговельно-економічна лексика», схарактеризовано періоди розвитку цієї лексико-семантичної групи, описано джерела дослідження; окреслено генетичну структуру номінацій та способи словотворення галузевих найменувань.

1.1. Більшість дослідників розглядає поняття «торговельний» та «економічний» окремо. М. Л. Худаш відносить назви економічних понять XVI – XVIII ст. до групи торговельної лексики. Автори колективної монографії «Становлення та нормування української економічної терміносистеми» при описі писемних пам'яток XIV – XVIII ст. виокремлюють торговельну лексику як частину економічної. Натомість автори колективної монографії «Історія української мови» економічну лексику періоду XIV – XVIII ст. зараховують до торговельної.

Вважаємо, що для українського лексикону XIV – XVIII ст. раціональним є аналіз торговельно-економічної лексики в цілому, оскільки торговельні поняття нерозривно пов'язані з економічними.

1.2. В історії української галузевої лексики загалом різні дослідники визначають певну кількість основних етапів. Так, А. С. Д'яков, О. І. Крижанівська, О. А. Сербенська окреслюють сім етапів розвитку галузевої лексики. Автори колективної монографії «Становлення та нормування української економічної терміносистеми» виокремлюють чотири етапи розвитку економічної терміносистеми. Натомість, Н. А. Ковальська характеризує п'ять етапів становлення та розвитку української економічної термінології. І. С. Крисюк визначає чотири етапи розвитку української комерційної лексики. О. Д. Огуй, дослідивши монетно-лічильні найменування на Буковині, сформував періодизацію за п'ятьма етапами розвитку.

У дослідженні спираємося на періодизацію української торговельно-економічної лексики авторів колективної монографії «Історія української мови», у якій чітко окреслено п'ять періодів розвитку української галузевої лексики відповідно до історичних та суспільно-економічних відносин: праслов'янська лексика; лексика давньоукраїнської мови; лексика XIV – XV ст.; лексика староукраїнської писемності XVI – XVIII ст.; тематичні групи в українській мові XIX – початку XX ст.

1.3. Джерельною базою дослідження стали актові, замкові, ратушні та судові книги, купчі та дарчі грамоти, документи воєводств XIV – XVIII ст., у яких представлені торговельно-економічні найменування, що відображають українську ділову писемність в XIV – XVIII ст. Також до аналізу було залучено лексикографічні праці.

1.4. Утворення галузевих лексем, що виникають у професійному середовищі відбувається свідомо, з прагненням до чіткої системи. Для створення нового спеціального найменування можуть бути використані різні мовні засоби, а вибір

оптимального способу номінації – складний процес: його визначають об'єктивні та суб'єктивні впливи, зовнішні і внутрішні чинники.

Спеціалізовані лексеми, як і інші пласти лексики, можуть виникати на базі наявних слів і коренів літературної та діалектної лексики. Однак, процес творення галузевих номенів має низку рис, що відрізняють його від творення слів загальноживаної лексики. Для виникнення спеціального найменування необхідна чітка дефініція, чого не потребує нова одиниця загальноживаної лексики. Галузевий словотвір має у своєму активі різноманітні словотворчі засоби.

1.5. Підсистема української торговельно-економічної лексики складна й багатопланова, номінації цієї галузевої системи за змістом позначуваних понять можна розподілити на семантичні групи. У системній організації торговельно-економічних найменувань на лексико-семантичних засадах визначальними є загальномовні семантико-парадигматичні відношення.

Дослідивши торговельно-економічну лексику XIV – XVIII ст., вважаємо доцільним таке лексико-семантичне членування: назви грошових одиниць: *гарель, гривна, грош, дукать, злотий, копа, пенязь, роубль, таляр*; лексеми на позначення метрологічних одиниць, пов'язаних з економікою та торгівлею: *аршин, бочка, вантух, ведро, вимер, кадь, камень, мирка, сажень, цетнар*; найменування податків та митних зборів: *вага, вимелокь, дань, мито, поплать, посадь, промито*; назви учасників торговельно-економічних відносин: *коморникь, купець, митник, посадникь, торговець*; найменування торговельно-економічних установ та закладів: *клетка, комора, корчма, место, митница, скарб, складь, ярмарокь*; номени на позначення торговельно-економічних операцій та дій: *арендувати, закладати, заложити, заплатити, заставляти, коштувати, купувати, промитити*.

1.6. Галузева лексика є частиною загального словникового складу мови, тому на ній також позначається дія всіх законів мови, зокрема й словотвірних. Для нових об'єктів номінації використовують наявні в мові способи словотворення, лексичні ресурси національної мови, запозичення інших мов.

Важливою ознакою словотворення галузевої лексики є те, що функції словотворчих морфем у ній дещо ширші, ніж у загальнолітературній мові. Оскільки такі морфеми спрямовані на вираження деяких значень у певних лексичних системах, то в галузевій лексиці вони виконують класифікаційну функцію. Найпродуктивнішим способом словотвору торговельно-економічної лексики української мови XIV – XVIII ст. є суфіксальний, окрім того, цій лексичній групі притаманні префіксальний та конфіксальний способи словотвору.

У другому розділі «**Лексико-семантичні особливості української торговельно-економічної лексики XIV – XVII ст.**» торговельно-економічні найменування систематизовано за лексико-семантичними групами, визначено їхнє походження. Торговельно-економічна лексика української мови активно розвивалася у період XIV – XVIII ст. Завдяки міжнародним торговельним та економічним контактам в українську мову входили нові терміни, пов'язані з цими сферами діяльності людини. У тематичній групі торговельно-економічної лексики досліджуваного періоду виокремлюємо низку підгруп.

2.1. В Україні упродовж XIV – XVIII ст. у грошовому обігу, який був дуже інтенсивний, було чимало різних монет.

У функції загальної назви грошових одиниць у XIV – XV ст. виступав номен *пинези* (*пенязи*), паралельно для називання грошових одиниць функціонувала лексема *гроши*, яка поступово закріпилася в XVI – XVIII ст.

Номен *золотий* (*злотий*, *злот*) – назва монети, яка широко побутувала на українських землях і відігравала чималу роль у торгових відносинах України з Польщею, що й зумовило вживання цієї назви в писемних пам'ятках української мови. Залежно від місця виготовлення розрізняли такі види *золотих*: *золотьи вгорскии*, *золотьи татарскии*, *золотьи тоурецькии*.

Найменування грошової системи зазнавали певних змін як у семантиці, так і у функціонуванні. Унаслідок впливу конкретних історичних чинників старі монети, а також їхні назви поступово замінювались новими.

Серед назв грошових одиниць, зафіксованих у писемних пам'ятках XIV – XVIII ст., більшість номенів на позначення грошей запозичені (з латинської – *грош*, *монета*, з польської – *злотий*, з німецької мови – *таляр*). Водночас є і власне українські (*копійка*, *гривня*, *копа*). В аналізованих текстах запозичення складають 72 % (54 лексичні одиниці (далі ЛО)), автохтонні назви – 28 % (22 ЛО).

2.2. Система одиниць вимірювання у XIV – XVIII ст. не мала сталих величин. У цей період функціонувала велика кількість мір.

Для лексики на позначення результатів виміру, засвідчених у писемних пам'ятках української мови XIV – XVIII ст., характерне використання назв мір маси і довжини з різними значеннями величини їхнього виміру, залежно від території чи матеріалу, з якого був виготовлений товар. У досліджуваній період продовжували функціонувати традиційні метрологічні номен автохтонного походження: *бунт*, *волок*, *воск*, *кіпа*; власне українські найменування з антропометричною основою, поширені на всій етнічній українській території: *локоть*, *сажень*; та запозичені назви: *аршин*, *вигь*, *косяк*, *латер*, *лезиво*, *миля*, *місце*, *морк*, *пляц*, *штука*.

Більшість найменувань одиниць ваги і довжини, засвідчених у писемних пам'ятках XIV – XVIII ст., складають запозичення (51 % – 42 ЛО), деякі з них продовжують функціонувати і до сьогодні (*миля*, *центнер*). Значна частина – це лексеми автохтонного походження (48 % – 39 ЛО), які використовують у сучасній українській літературній мові (*бунт*) та в розмовному мовленні (*копа*, *міра*). Також у досліджуваній групі виокремлено слово з невизначеною етимологією.

2.3. Лексико-семантична група назв митних зборів і податків відбиває розвиток соціально-економічних відносин у XIV – XVIII ст. У зазначений період помітним було розширення номенклатури грошових поборів, податків та повинностей у зв'язку із зміцненням товарно-грошових відносин, посиленням визиску народних мас як з боку польської шляхти, так і місцевого панства.

Центральним найменуванням на означення збору податків був номен *мито*, що вживали для називання оплати за товар, який привозили й продавали на місці або тільки провозили через державні чи феодалські кордони.

У досліджуваних писемних пам'ятках більшу частину назв грошових оплат становили субстантивовані прикметникові форми на *-оє (-оє)*: *водное, гребелное, замковоє, колодноє, складное, скопное, сухоє, торговоє* та ін.

Назви митних зборів за право займатися професійною діяльністю утворювалися від назв професій: *на дубасниках, на кравцах, на кушнерех, на шевцах, от резниковь* та ін.

Серед досліджених найменувань митних зборів та податків можна виокремити такі групи: загальні та спеціальні назви. До загальних відносимо номени на позначення грошових стягнень з основних одиниць оподаткування (*мыто, мыто новое, промыто, серебщизма*). Спеціальні поділяємо залежно від об'єктів оподаткування на: назви мит, що походять від найменування товару (*восковничое, от дєревня, сольничне мыто*), назви митних зборів назви, утворені від найменувань способів транспортування товарів (*водное, возовое, мостовое, сухоє*), та фіксовані грошові стягнення (*десятина, тридцатое мито*).

Семантика номенів загалом прозора, оскільки в основу номінації одних покладено назву товару, яким торгували, інших – назву об'єкта оподаткування. За генетичним складом більшість лексем цієї лексико-семантичної групи – слова автохтонного походження (54 % – 119 ЛО), значну частину становили складені найменування із запозиченим головним словом та лексемою автохтонного походження (44,5 % – 99 ЛО). Кількість складених назв податків, утворених із двох питомих українських компонентів (1 % – 2 ЛО) та запозичених слів (0,5 % – 1 ЛО), була незначною.

2.4. До групи «назви учасників торговельно-економічних відносин» увійшли назви осіб, пов'язаних з економічною та торговельною діяльністю. Серед них виокремлюємо лексеми праслов'янського та давньоукраїнського походження (*бирчий, восковничий, десятинник, ключник, староста*), запозичення (*актор, вистарник, казначий, митник, підскарбій*).

У досліджуваній період функціонували такі номени на позначення осіб, які займалися збором різних видів податків: *бирчий, восковничий, глобник, куничник, десятинник* та ін.

Встановлено, що серед найменувань учасників торговельно-економічних відносин більшу частину складають слова праслов'янського та давньоукраїнського походження (59 % – 59 ЛО). Значною є кількість запозичених назв (38 % – 37 ЛО). Серед досліджуваних лексем виокремлюємо також складені слова (2 ЛО) та номен з остаточно не з'ясованою етимологією. Більшість лексем утворилася від назв місць, у яких працювали особи, або від назв дій, пов'язаних з їхнім видом занять.

2.5. У XIV – XVIII ст. торгівля розгорталася в умовах панування натурального господарства і незначної потреби у привізних товарах. Упродовж цього періоду відбувалося активне становлення системи лексем на позначення місць та приміщень для торговельно-фінансової діяльності.

До торговельно-економічних установ зараховуємо назви будівель, де зберігали кошти та товари (*вистарь, каса, комора, склад, скарб*), або назви місць і приміщень, де вели торгівлю (*корчма, пивниця, шинок, ятка*).

Серед досліджуваних номенів основну частину складають запозичення (69 % – 29 ЛО), кількість автохтонних найменувань у цій лексико-семантичній групі є менш значною (31 % – 12 ЛО).

2.6. Торгівля як заняття окремих груп населення в документах XIV – XVIII ст. звичайно позначалася похідним утворенням від дієслова *торгувати*: *торговля, торговль, торговое дѣло, торгь, трьгь* та ін.

Продуктивними у словотвірному плані були похідні від праслов'янської основи ***-men-**, що називали дії на позначення різних обмінних операцій. Серед них виокремлюємо дієслова *менити, заменити, заменити, променити, дати измену, дати отмену* тощо.

У сфері дій, пов'язаних із купівлею-продажем, зазвичай використовували похідні утворення від давніх праслов'янських коренів ***-da-** та ***-kup-**: *продавати, продати, запродати; купити, коупить, коуповати, закоупити, покупити* та ін.

Назви торговельно-фінансових документів утворювали за допомогою приєднання означуваних слів до лексеми *лист*. Функціонували такі словосполучення: *добровольный листь* – «непримушене письмове свідчення про купівлю майна», *квитацийный листь* – «документ про сплату боржником боргу», *листь безмытный* – «дозвіл на право безмитної торгівлі; безмитний лист», *листь закладный* – «письмове підтвердження застави; заставна грамота», *листь закупный* – «документ про купівлю і продаж нерухомого майна, про право володіти ним; купча грамота», *листь заставный* – «документ, який містить письмове підтвердження застави; заставна грамота», *листь обликговый* – «розписка боржника», *листь платовый* – «документ про сплату боргів», *листь привильный* – «документ, яким надавалися певні фінансові пільги для окремих осіб чи груп людей; привілей», *листь продажный* – «документ про продаж майна; запродажна грамота».

Процес становлення лексики на означення понять, пов'язаних з економікою та торгівлею, здійснювався переважно на базі тих елементів, які мова сформованої української народності успадкувала від мови-основи. Поряд із семантично спеціалізованими лексичними одиницями, що функціонували вже в давньоукраїнській мові (*гость, долгь, купити, продати, торгь*), засвідчено похідні від них слова, пов'язані з торгівлею (*купець, купля, поплать, торговець*). Більшість найменувань цієї лексико-семантичної групи склали питомі українські найменування (66 % – 196 ЛО), значною була і кількість запозичень (34 % – 101 ЛО).

Серед досліджуваних лексем більшу частину складають слова автохтонного походження (54 % – 447 ЛО), кількість запозичень є також значною (33 % – 264 ЛО). Менш поширеними були складені найменування з головним словом-запозиченням, складені слова з двома компонентами власне українського походження. Незначною також є кількість назв з остаточно не встановленою етимологією та складних найменувань.

У третьому розділі «Структурно-граматичні риси української торговельно-економічної лексики XIV – XVIII ст.» визначено, що система словотвору торговельно-економічної лексики XIV – XVIII ст. є органічним

продовженням давньоукраїнської, а через неї – праслов'янської системи насамперед через спадковість засобів для творення дериватів.

3.1. В українській торговельно-економічній лексиці XIV – XVIII ст. морфологічний тип словотворення представлений такими видами: суфіксальним, префіксальним, префіксально-суфіксальним та конфіксальним.

Непохідні іменники, що репрезентують торговельно-економічну лексику XIV – XVIII ст., – це найменування різних лексико-семантичних груп: назви осіб, пов'язаних з економікою і торгівлею (*гость*); назви грошових одиниць (*грош, пенязь, рубль*); назви одиниць оподаткування (*бобр, воль, зєрь*); назви метрологічних одиниць (*копа, миля, пядь*); назви приміщень, пов'язаних з економікою та торгівлею (*скарб*); назви на позначення торговельно-економічних операцій та дій (*вина, товар, торг*).

Незначна кількість торговельно-економічних номенів української мови XIV – XVII ст. була утворена від дієслівних основ безсуфіксним способом.

Їхню основу становили деривати із суфіксом **-а** (<*ā) та похідні із суфіксом **-ь** (<-*ī). Більшість таких назв – іменники чоловічого роду, утворені від префіксованих дієслівних основ (*доход, приход*). Серед іменників жіночого роду, утворених безсуфіксним способом, зафіксовано такі найменування: *плата, поплата, порука, посада*.

До активних моделей творення іменників, пов'язаних з економікою та торгівлею, відносимо утворення із суфіксами: **-ина, -ець, -ник-, -ар-, -ькь, -чикь**: *броднина, десятина, купець, скарбець, митник, вистарник, орендар, пожиток, крамарчик, купчик* та ін.

Серед торговельно-економічних найменувань назв представників професій жіночого роду використовували формант **-к-**: *крамарка, кредиторка, орендарка, перекупка, перепичайка, шинкарка* та ін.

Малопоширеним у словотворі іменників був конфіксальний спосіб. До продуктивних конфіксів відносимо **по-...-щина, по-...-ис/-ја**: *полюдьє, подворья, погребщина, показаницина, посокирщина* та ін.

Більшість відіменникових прикметникових словотвірних варіантів – це ад'єктиви, утворені за допомогою різних варіантів суфікса **-н-**: *сребрьными, мыта мясного, грошь складного, мыто головное* та ін.

У досліджуваній лексико-тематичній групі виокремлюємо такі непохідні дієслова: *брати, купити*. Із давніх нетематичних основ у досліджуваних писемних пам'ятках функціонувало лише дієслово *дати* у значенні «позичати, давати в борг».

Набагато численнішою групою в мові XIV – XVIII ст. були похідні дієслова, утворені від іменних або дієслівних основ.

Суфіксальний спосіб при творенні дієслів використовували переважно для вираження видової кореляції. Для творення дієслів недоконаного виду функціонували паралельні форми суфіксів **-ова-, -ува-**: *торговати, торгувати, дицковати, купувати* та ін.

Як засвідчують пам'ятки, у мові XIV – XVIII ст. помітна виразна тенденція до збільшення ролі префіксації в дієслівному словотворі, що природно позначається на активності окремих префіксів. Префікси у творенні дієслів

торговельно-економічної лексики XIV – XVIII ст. модифікували та надавали їм додаткового значення.

Найпродуктивнішими у творенні дієслів були префікси **по-**, **за-**, **на-**: *покупити, оплатити, заплатити, заставити, накупити, наняти* та ін.

Ураховуючи етимологію слів, на основі семантичних і формальних особливостей похідних у торговельно-економічній лексиці досліджуваного періоду визначаємо десубстантиви: *лічба* (курс валют) → *лічити* (переводити з однієї валюти в іншу); *міра* → *міряти, виміряти*; *десятина* → *десятствувати, содесятствувати*.

Для дієприкметників торговельно-економічної лексики XIV – XVIII ст. було характерним явище ад'ективації. У писемних пам'ятках виокремлюємо такі ад'ективовані дієприкметники: *вызнанный, литый фальшованийый*.

Більша частина дієприкметників торговельно-економічної лексики досліджуваного періоду (91 %) не ад'ективізувалася і зберегла своє видове значення.

До цієї групи зараховуємо такі дієприкметники: *варовный, винный, данный, даровный, дачный, заставный, квитованный, проданный, ошатованный, сплаченный*.

Для іменників та прикметників досліджуваної лексико-семантичної групи найпоширенішим способом словотвору був суфіксальний. До найпродуктивніших іменникових суфіксів відносимо **-ець**, **-ник-**, **-ар-**, **-ькь**. У словотворі прикметників переважав формант **-н-**. Нові форми дієслів, пов'язаних з економікою та торгівлею, утворювали за допомогою префіксального словотвору. Найпоширенішими дієслівними префіксами були **по-** та **за-**. Дієприкметники утворювали суфіксальним способом від перехідних і доконаних дієслівних основ.

Найпродуктивнішим у словотворі торговельно-економічної лексики XIV – XVIII ст. був суфіксальний спосіб (77 % – 376 ЛО), менш активно у творенні нових слів використовували префікси (8 % – 28 ЛО) і конфікси (7 % – 26 ЛО), малопродуктивними були безафіксний (4 % – 18 ЛО) спосіб словотвору та словоскладання (1 % – 6 ЛО). Незначною була кількість непохідних слів (3 % – 17 ЛО).

3.2. Морфолого-синтаксичний спосіб словотвору торговельно-економічної лексики у мові писемних пам'яток XIV – XVIII ст. представлений субстантивацією інших частин мови.

Спосіб субстантивації застосовувався найширше в категоріях прикметників і дієприкметників.

Основна кількість іменників, утворених способом субстантивації, – це іменники чоловічого роду, що походили від відносних прикметників, непохідних якісних прикметників, похідних якісних прикметників, активних дієприкметників теперішнього часу та пасивних дієприкметників минулого часу.

У торговельно-економічній лексиці XIV – XVIII ст. способом субстантивації утворено іменники чоловічого і середнього роду від відносних прикметників на позначення назв осіб, пов'язаних з економікою та торгівлею (*подкоморши, подьскарбии*); назв мит й одиниць оподаткування (*помочное, спашиное*).

Для торговельно-економічних найменувань української мови XIV – XVIII ст. характерним видом вторинної номінації була метонімія. Цим способом утворено

назви одиниць оподаткування (*воль, зவர்ь*) та форми сплати податків шкірою тварин (*бобр, куниця, лисица*).

Лексико-синтаксичний спосіб словотвору був дуже продуктивним у творенні складених найменувань торговельно-економічної лексики XIV – XVIII ст. (97 % – 336 ЛО).

До складених зараховуємо такі словосполучення, компоненти яких становлять єдине поняття і мають зафіксоване значення. Проаналізовані найменування-словосполучення відзначаються структурно-семантичним багатством. Структурно назви-словосполучення сформовані за різними твірними моделями, зокрема дво-, три- та чотирикомпонентними: «прикметник + іменник», «іменник + іменник», «іменник + прийменник + іменник», «іменник + дієслово» «іменник + прикметник + іменник», «прикметник + іменник + прикметник», «прикметник + іменник + іменник», «іменник + прикметник + числівник + іменник». В аналізованій лексичній групі переважають двочленні аналітичні найменування, позначені найбільшою частотністю й семантичною стійкістю (81 % – 272 ЛО). Найпоширенішими серед них є субстантивні словосполучення, побудовані за моделями «прикметник + іменник» (52 % – 141 ЛО) та «іменник + прийменник + іменник» (14 % – 38 ЛО).

Торговельно-економічна лексика досліджуваного періоду – це сформована лексико-тематична група, яка репрезентує одну з важливих сфер діяльності людини. Найменування торговельно-економічної лексики виникли здебільшого на основі загальноживаних слів, які набули спеціалізованого значення.

ВИСНОВКИ

1. Торговельно-економічну лексику характеризуємо як сукупність моно- та полігалузевих спеціальних найменувань, що співвідносяться з конкретними поняттями та реаліями торговельно-економічної сфери й утворюють відповідну галузеву систему. Формування української торговельно-економічної лексики пов'язане з трансформаційними процесами, спричиненими екстралінгвальними та інтралінгвальними чинниками: суспільно-економічними, торговельно-фінансовими, культурними.

2. У торговельно-економічній лексиці досліджуваного періоду виокремлюємо такі лексико-семантичні групи: назви грошових одиниць (76 ЛО – 9 %); лексеми на позначення метрологічних одиниць, пов'язаних з економікою та торгівлею (82 ЛО – 10 %); найменування податків та митних зборів (221 ЛО – 27 %); назви учасників торговельно-економічних відносин (99 ЛО – 12 %); найменування торговельно-економічних установ та закладів (41 ЛО – 5 %); номени на позначення торговельно-економічних операцій та дій (297 ЛО – 37 %).

3. За генетичним складом кожна проаналізована лексико-семантична група торговельно-економічної лексики XIV – XVIII ст. є неоднорідною. Серед досліджуваних спеціальних найменувань більшу частину становлять слова автохтонного походження (447 ЛО – 54 %), кількість запозичень є також значною (264 ЛО – 33 %). Менш поширеними були складені терміни з головним словом-запозиченням (94 ЛО – 11 %) і складені терміни з двома компонентами власне

українського походження (8 ЛО – 1,6 %). Незначною також є кількість найменувань з остаточно не встановленою етимологією (3 ЛО – 0,4 %).

4. Система словотвору торговельно-економічної лексики XIV – XVIII ст. є органічним продовженням давньоукраїнської, а через неї – праслов'янської системи насамперед через спадковість словотворчих засобів для творення дериватів. Найпродуктивнішим у словотворі торговельно-економічної лексики XIV – XVIII ст. був суфіксальний спосіб (46 % – 376 ЛО), активно у творенні нових слів використовували лексико-синтаксичний спосіб (41 % – 336 ЛО), малопродуктивними були префіксальний (4% – 28 ЛО), конфіксальний (3,1 % – 26 ЛО), безафіксний (2, 1 % – 18 ЛО), осново та словоскладання (0,7 % – 6 ЛО), лексико-семантичний (0,6 % – 5 ЛО) і морфолого-синтаксичний (0,5 % – 4ЛО) способи словотвору. Невеликою була і кількість непохідних слів (2 % – 17 ЛО).

5. Діахронний аналіз торговельно-економічної лексики XIV – XVIII ст. показав, що досліджувана галузева лексика є відкритою системою, яка постійно еволюціонує і розширює свій функціональний статус. Характер змін у ній має прогресивну спрямованість, виражену в тенденції до розбудови й унормування спеціальних найменувань.

6. Подальше вивчення української торговельно-економічної лексики вважаємо доцільним, оскільки воно має значну теоретичну і практичну значущість як для розвитку термінології загалом, так і для лексики торговельно-економічної сфери зокрема.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Гула Л. І. Назви грошей у мові актових книг Житомирського міського уряду XIV – XVII ст. *Волинь-Житомирщина: історико-філологічний збірник*. Житомир, 2015. Вип. 26. С. 84 – 88.

2. Гула Л. І. Лексеми на позначення одиниць виміру довжини та маси в українській мові XVI – XVII ст. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства: збірник наукових праць*. Хмельницький, 2015. Вип. 9. С. 56 – 59.

3. Гула Л. І. Терміни латинського походження в торговельно-економічній лексиці XIV – XVIII ст. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства: збірник наукових праць*. Хмельницький, 2016. Вип. 10., Т. 1. С. 18 – 184.

4. Гула Л. І. Торговельно-економічні терміни-словосполучення в мові українських писемних пам'яток XIV – XVIII ст. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: збірник наукових праць*. Херсон, 2017. Вип. 27. С. 62 – 66.

5. Гула Л. І. Словотвірно-структурні особливості торговельно-економічної лексики української мови XIV – XVIII ст. *Наукові записки. Серія: філологічні науки*. Кропивницький, 2018. Вип. 165. С. 398 – 404.

Статті в закордонних виданнях

6. Гула Л. І. Назви митних зборів та податків в українських актових книгах XVI – XVII ст. *Сучасна україністика: проблеми мови, літератури і культури*. Оломоуць, 2016. Вип. VII. С. 68 – 73.

7. Гула Л. І. Полонізми в українській торговельно-економічній лексиці XIV – XVIII ст. *Славістичні студії: етнолінгвістика і міжкультурна комунікація*. Люблін, 2017. Вип. 4. С. 179 – 187.

Статті, що не входять до наукових фахових видань України

8. Гула Л. І. Торговельна лексика українських актових книг XIV – XVIII ст. і сучасна професійна терміносистема. Матеріали Міжнародної наукової конференції «*Наукова термінологія нового століття: теоретичні і прикладні виміри*». Рівне, 2016. С. 233 – 237.

9. Гула Л. І. Логіко-предметне членування торговельно-економічної лексики української мови (за матеріалами писемних пам'яток XVI – XVII ст.). *Проблеми лінгвістики й методики викладання мов у контексті входження України в Європейський простір*: матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції. Умань, 2016. С. 19 – 21.

10. Гула Л. І. Назви учасників торговельно-економічних відносин в українській лексиці XIV – XVIII ст. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*: збірник наукових праць. Вип. 16. Хмельницький, 2019. С. 45 – 50.

АНОТАЦІЯ

Гула Л. І. Торговельно-економічна лексика української мови XIV – XVIII ст. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова. – Донецький національний університет імені Василя Стуса. – Вінниця, 2019.

У дисертаційній роботі представлено аналіз української торговельно-економічної лексики XIV – XVIII ст., здійснений на основі текстів писемних пам'яток та історичних, тлумачних, етимологічних словників української мови.

Торговельно-економічну лексику визначено як сукупність моно- та полігалузевих спеціальних найменувань, що співвідносяться з конкретними поняттями та реаліями торговельно-економічної сфери й утворюють відповідну лексичну систему.

У торговельно-економічній лексиці досліджуваного періоду виокремлено такі лексико-семантичні групи: назви грошових одиниць; лексеми на позначення метрологічних одиниць, пов'язаних з економікою та торгівлею; найменування податків та митних зборів; назви учасників торговельно-економічних відносин; найменування торговельно-економічних установ та закладів; номени на позначення торговельно-економічних операцій та дій.

Систематизовано торговельно-економічні назви української мови XIV – XVIII ст. За походженням виокремлено автохтонні номени (54 % – 447 ЛО), запозичення (33 % – 264 ЛО), складені найменування з головним словом-запозиченням (11 % – 94 ЛО), складені лексеми з двома власне українськими компонентами (1,6 % – 8 ЛО), назви з остаточно не встановленою етимологією (0,4 % – 3 ЛО).

Встановлено й проаналізовано чотири способи деривації українських торговельно-економічних найменувань: морфологічний (58 % – 471 ЛО), лексико-синтаксичний (41 % – 336 ЛО), лексико-семантичний (0,6 % – 5 ЛО) та морфолого-синтаксичний (0,4 % – 4 ЛО).

З'ясовано, що досліджувана галузева лексика – це відкрита система, яка постійно еволюціонує і розширює свій функціональний статус. Характер змін у ній має прогресивну спрямованість, виражену в тенденції до розбудови й унормування спеціальних найменувань.

Ключові слова: писемні пам'ятки, торговельно-економічна лексика, лексико-семантична група, номен, автохтонна лексика, запозичення, деривація, спосіб словотвору.

АННОТАЦІЯ

Гула Л. И. Торгово-экономическая лексика украинского языка XIV – XVIII вв. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01 – украинский язык. – Донецкий национальный университет имени Василя Стуса. – Винница, 2019.

В диссертационной работе представлен анализ украинской торгово-экономической лексики XIV – XVIII вв., осуществленный на основе текстов письменных памятников и исторических, толковых, этимологических словарей украинского языка.

Торгово-экономическую лексику определяем как совокупность моно- и полиотраслевых специальных наименований, соотносящихся с конкретными понятиями и реалиями торгово-экономической сферы и образующих соответствующую лексическую систему.

В торгово-экономической лексике исследуемого периода выделены следующие лексико-семантические группы: названия денежных единиц; лексем для обозначения метрологических единиц, связанных с экономикой и торговлей; наименования налогов и таможенных сборов; названия участников торгово-экономических отношений; наименования торгово-экономических учреждений и заведений; слова для обозначения торгово-экономических операций и действий.

Систематизированы торгово-экономические названия, зафиксированные в украинских письменных памятниках XIV – XVIII вв. По происхождению выделены автохтонные номены (54 %), заимствования (33%), составные наименования с главным словом-заимствованием (11 %), составные лексем с

двумя собственно украинским компонентами (1,6 %), названия с окончательно не установленной этимологией (0,4 %).

Установлены и проанализированы четыре способа деривации украинских торгово-экономических наименований: морфологический (58%), лексико-синтаксический (41 %), лексико-семантический (0,6 %) и морфолого-синтаксический (0,4 %).

Выяснено, что изучаемая специальная лексика – это открытая система, которая постоянно эволюционирует и расширяет свой функциональный статус. Характер изменений в ней имеет прогрессивную направленность, выраженную в проявлении тенденции к развитию и нормированию специальных наименований.

Ключевые слова: письменные памятники, торгово-экономическая лексика, лексико-семантическая группа, автохтонная лексика, заимствование, деривация, способ словообразования.

SUMMARY

Hula L. I. Trade and Economic Vocabulary in the Ukrainian Language of the 14th - 18th Centuries. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology: Specialty 10.02.01 – Ukrainian Language. – Vasyl' Stus Donetsk National University. – Vinnytsia, 2019.

The thesis is devoted to the analysis of Ukrainian trade and economic vocabulary of the 14th – 18th centuries.

The trade and economic vocabulary in the Ukrainian language has not yet been the subject of a separate study, although it constitutes a significant part of the language vocabulary.

After analysing the trade and economic vocabulary from the fourteenth to the eighteenth centuries, the following lexico-semantic division of this lexical system was developed: currency nomination, e.g. *гарель, гривна, грош, дукать, злотий, копа, пенязь, рубль, таляр*; nomination of metrology units related to economics and trade, e.g. *аршин, бочка, вантух, ведро, вимер, кадь, камень, мирка, сажень, цетнар*; taxes and customs duties nomination, e.g. *вага, вимелокь, дань, мито, поплата, посадь, промито*; nomination of trade and economic relations participants, e.g. *коморникь, купець, митник, посадникь, торговець*; nomination of trade and economic institutions and establishments, e.g. *комора, корчма, место, митница, скарб, складь, ярмарокь*; nomination of trade and economic transactions and actions, e.g. *арендувати, доходь, закладь, заложити, заплатити, заставляти, кошт, купувати, промитити*.

Among the names of monetary units recorded in the written documents of the fourteenth and eighteenth centuries, most of the lexemes designating currency belong to the borrowed vocabulary, nevertheless authentic Ukrainian ones are also found. In the analysed texts, borrowings constitute 72 %, whereas native vocabulary comprises 28 %.

The majority of units denoting weight and length, found in the written documents of the 14th – 18th centuries, are represented by borrowed lexemes (51 %). It is noteworthy that some of them continue functioning in modern Ukrainian (both literary

and spoken), however most of them are of native origin (48 %). In addition, the group under study also includes words of undetermined origin.

The lexico-semantic group denoting customs duties and taxes reflects the development of socio-economic relations from the fourteenth to the eighteenth centuries. Among customs duties and taxes names, the most productive lexico-semantic groups are a) general and b) special. General units comprise nomination of monetary penalties originating from basic taxation units. Special vocabulary, depending on the objects of taxation, includes a) designations of customs taxes originating from corresponding goods names, b) designations of customs taxes originating from words denoting ways of the goods delivery and c) fixed monetary taxes.

Semantic motivation of the units under study is on the whole transparent, since the nomination can on the one hand be predetermined by the product traded and on the other hand by the object of taxation. A significant number of lexemes entering this group belong to native vocabulary (54 %), however a big group is also derived from the borrowed roots by adding roots and morphemes of native origin (44,5 %). The number of compound tax names coined of two native components (1 %) and borrowed words (0,5 %) is rather insignificant.

It is established that among the units denoting the participants of the trading process and economic relations, the majority of words are of Proto-Slavic and ancient Ukrainian origin (59 %), with the number of borrowed lexemes yet being quite significant (38 %). Within the lexemes entering this group, it is possible to distinguish compound nouns and words of undetermined origin. A significant part of the units under discussion is derived from lexemes denoting the person's working place or from the words pointing to the action performed.

The group of words denoting trade and economic institutions comprise names of buildings where goods are stored, and names of locations and premises where trade is conducted. The major part of the lexemes belong to the borrowed vocabulary (69 %), the number of native words in this lexico-thematic group is relatively insignificant (31 %).

From the point of view of the lexemes' origin, each lexico-semantic group is not homogeneous. Among the units under analysis the bigger part of the words is of native origin (54 %); however, the amount of borrowings is also rather significant (33 %); less common are the derived words which originate from the borrowed lexeme (11 %); even less numerous are compound words where both components are of the native Ukrainian origin (1.6 %); the least number of lexemes is of undetermined origin (0.4 %).

Four ways of derivation within the group of Ukrainian trade and economic names have been identified, i.e. morphological (58 %), lexico-syntactic (41 %), lexico-semantic (0,6 %), and morpho-syntactic (0,4%).

Trade and economic vocabulary of the period under study formed a lexico-thematic group, which represents one of the most important areas of the human activities. Economic and commercial vocabulary has evolved from common words which acquired their specialised meanings in the course of historical socio-economic development.

Eventually, it is determined that specialised vocabulary is an open system which constantly evolves and expands its functional status. The nature of the changes within

this group demonstrates a progressive development, i.e. the tendency to further standardisation of the trade and economy language.

Key words: written memos, trade and economic vocabulary, lexico-semantic group, native vocabulary, special names, borrowing, derivation, word formation.